

Sprawozdanie z pracy Działu Historycznego w latach 2011-2012

ROK SPRAWOZDAWCZY 2011

Dział pracował w dotychczasowej obsadzie osobowej: Jolanta Aniszewska, Marta Bierca i Piotr Tarnawski. Od 1 lipca 2011 r. Kierownik Działu kustosz Jolanta Aniszewska pełni funkcję zastępcy dyrektora ds. naukowych Muzeum w Stargardzie.

Zbiory

Zbiory muzealne w roku 2011 wzbogaciły się o 128 eksponatów o łącznej wartości 9019,48 PLN. Z tego dary stanowiły 49 sztuk o wartości 3 890,00 PLN, przekazy 54 sztuki – 3 358 PLN, zakupy – 25 sztuk o wartości 1 771,48 PLN.

Wśród darów na szczególne wyróżnienie zasługuje korespondencja jeńca wojennego aspiranta Janusza Szaybo do rodziny, prowadzona w trakcie pobytu w obozach jenieckich m.in. w Stalagu II D Stargard. Jest to uzupełnienie kolekcji listów przekazanych do Muzeum w 2010 r. przez profesora Rosława Szaybo, syna Janusza Szaybo.

Kolekcja historyczna powiększyła się również o pierwsze w zbiorach egzemplarze dalekopisu i powielacza przekazane przez Zarząd Regionu NSZZ „Solidarność” Oddział w Stargardzie.

Do zbiorów Muzeum trafiły także dwa epitafia rodziny von Saldern: Helene Evy Elisabeth (zm. 1920 r.) oraz Edmunda Heinricha Georga (zm. 1906). Ród von Saldern posiadał swój pałac w Bralęcinie (niem. Brallentin) w gminie Dolice w powiecie stargardzkim. To potomkowie rosyjskiego ambasadora w Warszawie Kaspara von Salderna, odznaczonego orderem Orła Białego. W omawianym czasie przetransportowano także, dzięki wsparciu logistycznemu (transport, sprzęt) firmy Drogbud, rzeźby parkowe pochodzące z dawnego dworu w Bralęcinie. Zabezpieczenie tych obiektów w formie depozytów nastąpiło ze wskazania Komendy Wojewódzkiej Policji w Szczecinie oraz Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Do najciekawszych nabytków należały również: kolekcja aparatów i akcesoriów fotograficznych przekazana przez Pana Bohdana Kowalskiego, pocztówki z nieznanymi dotąd widokami miasta (dzisiejsze ul. Okrzei, Wojska Polskiego), listy jeńców Stalagu II D.

O kolejne wspomnienia powiększyło się również, funkcjonujące w ramach Działu Historycznego, „Archiwum Pamięci Świadców i Świadectw Historii”. W międzyczasie zostało ono podzielone na dwie kategorie zbiorów: relacje i wspomnienia oraz archiwalia. Na koniec 2011 r. w „Archiwum Pamięci” znajdowało się 112 relacji oraz siedem jednostek archiwaliów. W omawianym czasie do zbiorów włączono 16 jednostek relacji i wspomnień. Były to zapisy losów jeńców wojennych, robotników przymusowych (dziesięć pozycji); osadników, w tym Sybiraków (pięć jednostek) oraz relacja sportowca, trenera oraz działacza sportowego Bernarda Pruskiego,

wybitnego stargardzkiego kolarza.

Archiwalia powiększyły się także o cenne jednostki takie jak: wyciąg z książki – Wojskowej Komendy Kolejowej (WKK) Szczecinek transportów kolejowych wojsk ZSRR wyjeżdżających z Bornego Sulinowa; wyciąg z książki roboczej WKK Stargard transportów kolejowych wojsk ZSRR wyjeżdżających ze Stargardu; kopia kroniki Batalionu Saperskiego ze Stargardu (od 1969 r.); kopia dokumentacji (z czasów wojny) Międzynarodowego Cmentarza Wojennego, znajdującego się przy ulicy Władysława Reymonta, ze zbiorów Zarządu Głównego Polskiego Czerwonego Krzyża w Warszawie.

W trakcie opracowania jest obszerna spuścizna Adama Nastalczyka przekazana przez rodzinę.

Pracownicy Działu mieli także kontakt (osobisty lub korespondencyjny) z osobami, których losy rodzinne były związane z historią miasta w okresie wojennym lub bezpośrednio po jej zakończeniu. W wyniku tego do zasobu „Archiwum Pamięci” włączone zostały kopie fotografii i dokumentów pierwszego dyrektora liceum w polskim Stargardzie – dr. Władysława Kalisza, a także pamiętnik Włocha internowanego w Stalagu II D. Rodzina kanadyjskiego jeńca wojennego przekazała do zbiorów Muzeum publikacje dotyczącą tej tematyki, a mieszkaniec Niemiec książkę poświęconą historii rodziny Karow.

Nadal – wzorem lat ubiegłych – prowadzona była digitalizacja zbiorów muzealnych (skany – pracownicy Działu; dokumentacja fotograficzna – Jan Rusnok) oraz opracowywanie muzealiów i uzupełnianie elektronicznej bazy danych Musnet.

Dział zajmował się także pozyskaniem fotografii z Biblioteki Kongresu USA przedstawiającej Stargard po wkroczeniu Armii Czerwonej. Autorem zdjęcia był fotoreporter Yevgeny Khaldei, autor m.in. słynnego zdjęcia umieszczenia flagi na Reichstagu po zdobyciu Berlina w 1945 r.

W omawianym czasie zwrócone zostały także depozyty Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie i Pomorskiej Akademii Medycznej.

Niestety niepowodzeniem zakończył się udział Muzeum w aukcji organizowanej przez londyński dom aukcyjny Christie's. W czerwcu wystawił on protestancką Biblię pochodzącą z dawnych zbiorów biblioteki Collegium Groeningianum w Stargardzie. Biblia była wydana w latach 1560-1561 r. w znanej oficynie wydawniczej Hansa Luffta w Wittenberdze. Starodruk zawierał ryciny drzeworytnicze i oryginalną oprawę datowaną na 1563 r.

Projekty, publikacje, referaty

W pierwszych miesiącach 2011 r. zakończone zostały prace nad publikacją *Wspomnienia pisane głodem... Relacje członków Związku Sybiraków w Stargardzie zesłanych w czasie II wojny światowej do ZSRR*. Książka została wydana jako I tom serii wydawniczej, której celem jest publikowanie materiałów źródłowych w oparciu o zasób zgromadzony w „Archiwum Pamięci”. Publikacja była wynikiem wcześniejszej pracy zespołu kierowanego przez J. Aniszewską i złożonego z pracowników Działu (Piotr Tarnawski), stażystów (Andrzej Puławski, Monika Szauman) i uczniów LO nr 2 w Stargardzie. W pracach nad publikacją uczestniczyli także Marta Bierca (korekta drukarska), Małgorzata Wójcik-Bąk, Iwona Marciszak, Wioletta Żuromska (korekty językowe), Wojciech Wójtowicz (indeksy), Jan Rusnok

(projekt okładki) oraz Jolanta Aniszewska (redakcja i opracowanie tekstu).

W tomie zamieszczono fragmenty trzydziestu dziewięciu relacji pogrupowanych tematycznie, wstęp w którym omówione i scharakteryzowane zostało lokalne środowisko Sybiraków (w oparciu o dane archiwalne), biogramy wszystkich Autorów wspomnień, słownik terminów, załączniki i indeks nazw geograficznych. Każdy z rozdziałów poprzedzony został krytycznym wstępem.

Książka jest nie tylko pierwszym tomem serii wydawniczej, ale i pierwszym, opatrzonym w aparat naukowy, publikowanym zapisem losów stargardzkich Sybiraków. Seria wydawnicza i omawiany tom stanowią ważny element dokumentowania i upowszechniania historii regionalnej.

Promocja książki została zorganizowana wspólnie przez Muzeum (stroną organizacyjną zajmował się Dział Historyczny) oraz Związek Sybiraków Oddział w Stargardzie. Odbyła się ona, przy udziale Autorów wspomnień, 29 kwietnia 2011 r. w Domu Kultury Kolejarza. Wydanie publikacji było współfinansowane przez Powiat Stargardzki.

Na początku drugiego półrocza ukazała się drukiem publikacja pt. *Zwykły żołnierski los. Jeńcy wojenni na Pomorzu Zachodnim (1939-1945)*, pod redakcją Jolanty Aniszewskiej, Renaty Kobylarz-Buły i Piotra Stanka. Książka została wydana wspólnie przez Centralne Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach-Opolu, Gminę Borne Sulinowo i Muzeum w Stargardzie. Okładkę zaprojektował wybitny polski plakacista prof. Rosław Szaybo. Publikacja ta stanowi próbę przedstawienia najważniejszych problemów dotyczących funkcjonowania niemieckiego systemu jenieckiego na Pomorzu Zachodnim w okresie II wojny światowej, a także zobrazowania stanu dotychczasowych badań nad tym zagadnieniem. Znalazły się w niej artykuły i opracowania autorstwa pracowników Muzeum: P. Tarnawskiego i J. Aniszewskiej. Przygotowanie merytoryczne (wybór i redakcja artykułów, proces wydawniczy) leżało w gestii obu placówek muzealnych. Promocja tego wydawnictwa odbyła się 30 listopada 2011 r. w Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie. Spotkanie prowadzili prof. dr hab. Janusz Cisek, dyrektor Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie oraz prof. dr hab. Danuta Kisielewicz z Instytutu Politologii Uniwersytetu Opolskiego, autorka recenzji.

W 2011 r. zakończona została realizacja projektu pt. *Miejsca pracy przymusowej w okresie nacjonalnego socjalizmu w Stralsundzie i Stargardzie – wspólna rekonstrukcja*. Był on prowadzony w latach 2009-2011 przez Centrum Prora oraz Muzeum w Stargardzie. Jego celem było przeprowadzenie badań naukowych i odtworzenie w ich wyniku topografii miejsc pracy przymusowej w okresie II wojny światowej na obszarze obu miast. Projekt współfinansowany był ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach programu Operacyjnego Celu 3 „Europejska Współpraca Terytorialna” – „Współpraca Transgraniczna” Krajów Meklemburgia – Pomorze Przednie/Brandenburgia i Rzeczypospolitej Polskiej (Województwo Zachodniopomorskie) 2007 – 2013 (projekt nr: INT-09-0012).

W ramach realizacji wyżej wspomnianego projektu J. Aniszewska zajmowała się w omawianym czasie koordynacją działań związanych nie tylko z merytorycznym aspektem projektu, ale i stroną techniczną tj. przygotowaniem dokumentów związanych z kolejnymi raportami, uzyskiwaniem certyfikatów, kontrolą realizacji

projektu, zmianami umowy. Kontrola przeprowadzona w połowie roku przez Wydział Certyfikacji i Funduszy Europejskich Zachodniopomorskiego Urzędu Wojewódzkiego nie wykazała uchybień i nieprawidłowości. Działania te wymagały utrzymywania ciągłego kontaktu z partnerem wiodącym, Wspólnym Sekretariatem Technicznym oraz Zachodniopomorskim Urzędem Wojewódzkim.

W omawianym czasie J. Aniszewska przeprowadziła kwerendę w zasobie Archiwum Państwowego w Szczecinie oraz Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie (dawne zespoły Komisji Głównej Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce). Ostatecznie analizie poddano listy transportowe wystawione przez niemiecki Urząd Pracy w Warszawie (obóz przy Skaryszewskiej), skąd liczne transporty robotników przymusowych były w latach 1940-1944 (1945?) kierowane do Stargardu. Równoległe trwały prace nad opracowaniem tekstów do polsko – niemieckiego przewodnika po miejscach zakwaterowania i pracy robotników przymusowych w Stargardzie realizowanego w ramach projektu.

Skład i druk przewodnika *Miejsca pracy przymusowej Polaków w Stralsundzie i Stargardzie (1939-1945)/ Orte der Zwangsarbeit von Polen in Stralsund und Stargard (1939-1945)* był działaniem prowadzonym przez Partnera Wiodącego (Zentrum Prora). Publikacja została wydana w dwóch odrębnych tomach (dwie wersje językowe). Teksty zostały opracowane przez: Jolantę Aniszewską, Andrzeja Biercę i Petrę Clemens. W ramach realizacji projektu Muzeum w Stargardzie przygotowało bezpłatny folder (dwie odrębne wersje językowe: polska i niemiecka) przybliżający cel i założenia projektu.

Prezentacje tej publikacji odbyły się w Stralsundzie (18-19 listopada 2011 r.) oraz w Stargardzie (2 grudnia 2011 r.). W trakcie obu promocji przedstawione zostały wyniki pracy oraz materiał w oparciu o który zostały one skonstruowane. W obu wydarzeniach brali udział przedstawiciele lokalnych władz. W Stralsundzie w trakcie promocji odbyła się także dyskusja panelowa dotycząca losów robotnika przymusowego, który zginął podczas bombardowania w 1944 r. w Stralsundzie. Dyskusja ta toczyła się w oparciu o film przedstawiający losy tej osoby prezentowany przez stronę polską. Był to dodatkowy, niezakładany wcześniej efekt projektu. W promocji w Stargardzie wzięło udział przeszło osiemdziesiąt osób, w tym m.in. władze miasta, studenci Uniwersytetu w Greifswaldzie, pracownicy naukowci Uniwersytetu Szczecińskiego, młodzież szkolna, media i osoby zainteresowane tematem.

Dział Historyczny przygotował i złożył aplikację do Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego o dofinansowanie w ramach Programów Ministra. Wniosek *Przywrócony blask... Konserwacja – Muzeum w Stargardzie* zakładał konserwację 72 obiektów ze zbiorów Muzeum (ikonografia miasta, kartografia pomorska, fotografie z atelier stargardzkich, starodruk, dokumenty rękopiśmienne i pergaminowe). Niestety nie uzyskał on pozytywnej akceptacji i tym samym nie został on zrealizowany.

Pracownicy Działu przygotowali także kilka artykułów. Na koniec roku oddany został do druku (Łambinowicki Rocznik Muzealny, 2012) artykuł pt. *W obowiązkach pamięci... Stalag II D i formy upamiętniania jeńców wojennych w Stargardzie* (J. Aniszewska), a także przygotowane wcześniej, materiały przeznaczone do publikacji w t. VI rocznika Muzeum „Stargardia”, tj. artykuły „*Niezależność*”- *tygodnik NSZZ*

„Solidarność” w Stargardzie na tle wybranej prasy lokalnej (J. Aniszewska); *Kluby sportowe na ziemi stargardzkiej przed 1945 r.*; *Przyczynek do historii sportu na ziemi stargardzkiej do 1945 r.* (P. Tarnawski) oraz *Sprawozdanie z działalności Działu Historycznego w latach 2009-2010.*

Na łamach lokalnej prasy w „Głosie Szczecińskim” zostały opublikowane artykuły: *Kiedy chleb był najważniejszy...* (J. Aniszewska), *Hołodomor to Wielki Głód* (współautorstwo J. Aniszewska), *Nie tylko o Stalagu II D Stargard* (P. Tarnawski).

Podczas miejskich obchodów 66. rocznicy zdobycia Stargardu J. Aniszewska wygłosiła referat *Pierwsze dni polskiego Stargardu.*

Pracownicy Działu opracowali także krótką informację o Baszcie Jeńców do folderu wydawanego przez Stargardzki Związek Weteranów Lekkiej Atletyki (P. Tarnawski). Folder ten towarzyszył VI Międzynarodowemu Biegowi Ulicznemu *O Błękitną Wstęgę.*

Na portalu historycznym www.dzieje.pl został zamieszczony tekst *Stalagi w II Okręgu Wojskowym – wystawa w Muzeum w Stargardzie* (P. Tarnawski).

Wystawy

Pierwszą wystawą czasową przygotowaną przez pracowników Działu Historycznego w 2011 r. była ekspozycja *Jan Paweł II.* Wystawa została przygotowana wspólnie przez Centrum Poczty Oddział Rejonowy w Stargardzie oraz Muzeum.

Zaprezentowano na niej walory kolekcjonerskie oraz pamiątki związane z Janem Pawłem II ze zbiorów Poczty Polskiej, parafii p.w. św. Józefa w Stargardzie, Muzeum w Stargardzie oraz osób prywatnych. Wystawa trwała od 21 kwietnia do końca maja. Ekspozycji towarzyszyła sprzedaż pocztowych walorów kolekcjonerskich.

21 czerwca odbył się wernisaż wystawy planszowej przygotowanej przez Muzeum w Sosnowcu pt. *Trójkąt Trzech Cesarzy na dawnej pocztówce.* Ekspozycja składała się z 84 reprodukcji kart pocztowych prezentujących widoki miejsca, gdzie od 1846 r. do I wojny światowej stykały się granice trzech mocarstw: Niemiec, Austrii i Rosji.

W Muzeum eksponowana była także wystawa przygotowana przez Związek Ukraińców w Polsce, Koło w Stargardzie *Wielki Głód na Ukrainie.* Była to ekspozycja planszowa, której towarzyszyły lekcje muzealne prowadzone przez Panią Iwonę Marciszak.

Koordynatorem i kuratorem wymienionych wyżej wystaw była J. Aniszewska.

W gablocie znajdującej się w holu Muzeum Dział Historyczny przygotował mini wystawę *Gruss aus Stargard.../ Pozdrowienia ze Stargardu.* Prezentowano na niej eksponaty o charakterze okolicznościowym. Była to m.in. porcelana z XIX/XX w. z widokami miasta, litograficzne pocztówki, barometr itp.

Z okazji „Europejskiej Nocy Muzeów” P. Tarnawski przygotował niewielką ekspozycję starych odbiorników radiowych oraz gramofonów. W tle można było posłuchać muzyki z lat 60., 70. i 80. XX w. odgrywanej z płyt winylowych, których prywatną kolekcję zwiedzający mogli również przeglądać.

W ramach obchodów „Europejskich Dni Dziedzictwa 2011” została zorganizowana wystawa plenerowa w Parku Chrobrego. Dział Historyczny zajmował się przygotowaniem tekstów i doбором ilustracji do pięciu plansz. Tematem przewodnim obchodów, wspólnym dla całej Polski były *Kamienie Milowe.*

W Zakładzie Karnym w Stargardzie zaprezentowano, po raz pierwszy poza

stargardzkim Muzeum, wystawę planszową przygotowaną przez A. Biercę i P. Tarnawskiego pt. *Stalagi w II Okręgu Wojskowym. Obozy jenieckie dla szeregowych i podoficerów w II Okręgu Wojskowym Wehrmachtu w latach 1939-1945*. Wystawa pokazywana była od 21 października do końca listopada 2011 r.

Pracownicy Działu Historycznego M. Bierca i P. Tarnawski rozpoczęli przygotowania do wystawy noszącej tytuł *Kimono – przejaw japońskiej sztuki i tradycji*. Jej otwarcie zaplanowano na wrzesień 2012 r. Z prośbą o przeprowadzenie kwerendy zgłoszono się do następujących muzeów: Muzeum Sztuki i Techniki Japońskiej Manggha; Muzeum Narodowe w Krakowie; Muzeum Narodowe w Poznaniu; Muzeum Narodowe w Szczecinie; Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi; Muzeum Miedzi w Legnicy. Przeprowadzono już także pierwsze kwerendy w Muzeum Narodowym w Szczecinie oraz w Stowarzyszeniu Wiedzy o Ludach i Ziemi w Szczecinie.

W związku z tworzeniem nowej ekspozycji stałej w Bastei, poświęconej historii Stargardu od późnego średniowiecza do lat 20. XX w., Dział Historyczny rozesłał kwerendy krajowe oraz zagraniczne w poszukiwaniu obiektów, które mogłyby stanowić część ekspozycji.

Działalność edukacyjna

Pracownicy Działu Historycznego przeprowadzili 25 lekcji muzealnych. Oprócz zajęć ze stałej oferty edukacyjnej, prowadzone były lekcje na wystawie pt. *Stalagi w II Okręgu Wojskowym Wehrmachtu. Obozy jenieckie dla szeregowych i podoficerów w II Okręgu Wojskowym Wehrmachtu w latach 1939-1945*.

P. Tarnawski przygotował prezentację multimedialną do zajęć pt. *Stargard w szczególności* (realizacja w ramach cyklu „Wakacje w Muzeum”). Przeprowadzone zostały także zajęcia z udziałem osadzonych z Zakładu Karnego w Stargardzie oraz z uczestnikami *II Letniego Festiwalu Wędrownego: Na Gotyckim Szlaku. Muzyka w zabytkach Pomorza Zachodniego*. Dział koordynował także zapisy na lekcje muzealne w ramach wystawy *Wielki Głód na Ukrainie*.

Pozostałe działania

P. Tarnawski kontynuował rozpoczętą wcześniej kwerendę w zasobach IPN w Szczecinie dotyczącą stargardzian przebywających w czasie stanu wojennego w wojskowym obozie specjalnym w Czerwonym Borze, a także wykonał kwerendę w Archiwum Państwowym w Szczecinie (Akta Miasta Stargardu) dotyczącą historii stargardzkiego sportu (przed 1945 r.).

Pracownicy Działu zajmowali się także tematyką związaną z funkcjonowaniem Stalagu II D. W tym czasie miały miejsce dwie wizytacje terenów po byłym obozie. Pierwsza objęła teren użytkowany przez wojsko, druga była kolejną wizytacją Zakładu Karnego. Na obu obszarach zachowane są obiekty stanowiące dawną zabudowę obozu. W tej ostatniej wizytacji, oprócz pracowników merytorycznych Działu Historycznego, wzięli udział badacze tej tematyki z Niemiec. Wspólna wizyta pozwoliła na porównanie i konsultacje wyników badań. Pobyt studyjny na terenie Zakładu Karnego była możliwy dzięki współpracy pomiędzy Zakładem Karnym a Muzeum w Stargardzie.

Dział zrealizował także kwerendę oraz będące jej konsekwencją wypożyczenie

muzealiów dla Muzeum w Wałczu (wystawa *Lata 20. lata 30...*). Z kwerendą zwróciły się także: Muzeum Pałac w Wilanowie (kolekcjonerstwo; wynik negatywny) oraz Muzeum Narodowe w Gdańsku (*Korpus Złotnictwa Gdańskiego*; wynik negatywny). W omawianym czasie Dział koordynował współpracę z wydawnictwem Carta Blanca (grupa wydawnicza PWN) – wydawcą 24 tomu kolekcji *Nasza Polska: Najpiękniejsze muzea, cz. 1* – w zakresie warunków umowy, treści tekstu przygotowanego do druku i towarzyszących mu fotografii (autor: J. Rusnok).

Pracownicy Działu przygotowali dokumentację zgłoszeniową do XXXI edycji konkursu „Wydarzenie Muzealne Roku Sybilla 2011”, którego finał odbył się 18 maja 2011 r. Do konkursu zgłoszone zostały dwa przedsięwzięcia: w kategorii: wystawy historyczne – ekspozycja *Czar (nie)zwykłych przedmiotów* oraz w kategorii: opracowania naukowe, publikacje i wydawnictwa multimedialne – *Katalog Zabytków Powiatu Stargardzkiego* pod redakcją dr. Marcina Majewskiego. *Katalog Zabytków Powiatu Stargardzkiego* otrzymał nominację w swojej kategorii.

Pracownicy Działu wzięli udział w festynie *Ulica Magiczna*. Na stoisku muzealnym sprzedawane były publikacje Muzeum w Stargardzie, a także udzielano informacji o działalności Muzeum.

Pracownik Działu M. Bierca wzięła udział w seminarium dotyczącym oprogramowania stosowanego w muzeach, a kierownik Działu w seminarium pt. *Bezpieczeństwo i ochrona zbiorów muzealnych*.

21 lipca w Stargardzie odbyło się wyjazdowe posiedzenie Sejmowej Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych. Komisji przewodniczył poseł Miron Sycz, a obecni byli posłowie: Marek Balicki, Sławomir Preiss, Tadeusz Patalita, Jarosław Rusiecki, Arkady Fiedler oraz pracownicy kancelarii sejmowej, a także Renata Korek (Trzebiatów) i przedstawiciele mniejszości niemieckiej oraz ukraińskiej w Stargardzie. W spotkaniu wzięli także udział M. Majewski i J. Aniszewska. Podczas wizyty omówione zostały działania Muzeum w Stargardzie podejmowane w zakresie współpracy i dokumentowania obecności mniejszości narodowych na ziemi stargardzkiej, a także zaprezentowano gościom wystawy w Muzeum.

28 września J. Aniszewska moderowała debatę historyczną w Trzcińsku-Zdroju. Debata na motywach publikacji *Złodzieje wiary i nadziei* organizowana była przez Stowarzyszenie Czas–Przestrzeń–Tożsamość. Odbyła się pod hasłem *Trzeba przebaczać i dbać o wolność*. Wzięli w niej także udział: dr Paweł Migdalski (Szczecin), Sławomir Preiss (Stargard), Robert Ryss (Chojna), Remigiusz Rzepczak (Mieszkowice).

Po raz drugi Muzeum w Stargardzie uczestniczyło w Targach Książki Historycznej, które odbyły się w dniach 24-27 listopada 2011 r. w Warszawie, w Arkadach Kubickiego na Zamku Królewskim. Muzeum prezentowało na zbiorczym stoisku Stowarzyszenia Muzealników Polskich, tzw. *II Salonie Muzeów* swoje publikacje.

Pracownicy Działu wzięli udział w *Spotkaniach Pomorskich* w Trzebiatowie, promocji książki *Szczecin i jego miejsca. III Konferencja Edukacyjna 10 XII 2010 r.*, pod red. Katarzyny Rembackiej, a także gościnnym wykładzie prof. Anny Wolff-Powęskiej na Uniwersytecie Szczecińskim.

W ramach działań promocyjnych fragmenty *Wspomnień pisanych głodem...* były zamieszczane w *Dzienniku Stargardzkim*.

Pracownicy Działu wykonywali także prace bieżące tj. opracowywanie muzealiów, uzupełnianie danych w bazie eksponatów, realizowanie kwerend zewnętrznych w zbiorach własnych oraz wysyłanie zapytań związanych z planowanymi do realizacji w Muzeum wystawami.

J. Aniszewska przygotowała do dalszych konsultacji projekt nowego statutu oraz regulaminu organizacyjnego (wraz ze strukturą organizacyjną) Muzeum. Zmiany w dokumentach organizacyjnych mają charakter działań poprzedzających zmianę nazwy Muzeum, a w konsekwencji tego sprofilowanie formy jego działalności (Muzeum Archeologiczno-Historyczne). Opracowane zostały dokumenty wewnętrzne związane z oceną ryzyka i misją instytucji. Utworzony został „Regulamin Rady Opiniującej Zakupy do zbiorów muzealnych i bibliotecznych finansowane ze środków zgromadzonych na wydzielonym rachunku depozytowym Muzeum w Stargardzie”. W skład Rady Opiniującej powołanej w pierwszej kadencji na czas od 15 grudnia 2011 r. do 31 grudnia 2012 r. weszli: Rafał Zając, Wiesław Masłowski, Mirosław Opęchowski, Jan Zenkner, Jerzy Waliszewski, Sebastian Szwałik oraz jako członkowie stali osoby pełniące funkcję Dyrektora i Zastępcy Dyrektora Muzeum w Stargardzie. Intencją powołania Rady była potrzeba stworzenia skutecznego mechanizmu pozwalającego na dokonywania przez Muzeum zakupów obiektów do zbiorów, których ceny wywoławcze wykraczają poza bieżące możliwości finansowania.

ROK SPRAWOZDAWCZY 2012

Dział prowadzony był przez zastępcę dyrektora do spraw naukowych Jolantę Aniszewską i pracował w dotychczasowej obsadzie osobowej: Marta Bierca, Piotr Tarnawski. Przez okres 6 miesięcy staż w Dziale odbywała Katarzyna Kuc. Do jej zadań należało przede wszystkim przepisywanie wywiadów historycznych znajdujących się w „Archiwum Pamięci Świadków i Świadectw Historii” oraz tłumaczenia dokumentów w języku rosyjskim.

Zbiory

W 2012 r. zbiory muzealne wzbogaciły się o 162 eksponaty. Wśród nich dary stanowiły 45 sztuk, przekazy 72 sztuki i zakupy 45 sztuk.

Spośród przekazów należy wyróżnić pianino z fabryki C.M. Schroeder, działającej w latach 1818 – 1917 w Sankt Petersburgu, przekazane przez parafię św. Józefa w Stargardzie. Najnowsze zakupy to m.in. portrety osób czasowo związanych ze Stargardem na przełomie XVII i XVIII w. Pierwsza z tych postaci to Christian Schoettgen (1687–1751), profesor Collegium Groeningianum a także m.in. leksykograf, historyk i pedagog. Druga osoba to Friedrich Wagner (1693–1760), teolog protestancki, który w latach 1732–1736 był proboszczem w Stargardzie.

Muzeum w Stargardzie wzięło również udział w aukcjach, których przedmiotem były srebra stargardzkiego złotnika francuskiego pochodzenia Adriana Davida Valette: cukierniczka (Kunstauktionshaus Schloss Ahlden), chochla (Kunsthaus Lempertz) – oba obiekty pochodzą z ok. 1790 r. oraz kielich (Kunstauktionshaus Schloss Ahlden) z ok. 1830 r. Aukcje zakończyły się sukcesem i ww. obiekty wzbogaciły zbiory stargardzkiego Muzeum. Udało się także nabyć zestaw sztuców deserowych stargardzkiego jubilera Maxa Kurscha.

Niezwykle cennym obiektem przekazanym do zbiorów Muzeum był późnogotycki kafel ceramiczny z XVI w. z Grupą Ukrzyżowania, znaleziony podczas prac renowacyjnych w budynku Szkoły Muzycznej. W zbiorach pojawił się również aparat fotograficzny Agfa Box 44 produkowany w latach 30. XX w. Aparat pochodzi z jednej ze stargardzkich drogerii o nazwie Photo-Haus należącej do Juliusa Wasmunda. Znacząco również wzbogaciła się kolekcja fotografii dokumentujących obóz Stalag II D Stargard. Na zbiory historyczne zostały wpisane, będące wcześniej w depozycie, rzeźby parkowe pochodzące z dawnego dworu w Bralęcinie.

W związku z przygotowaniem nowej ekspozycji w Bastii Muzeum w Stargardzie czyniło starania o pozyskanie obiektów, związanych ze Stargardem, stanowiących część zbiorów innych instytucji. W ten sposób w depozyt trafił m.in. miecz katowski ze Stargardu, wykonany prawdopodobnie w 1663 r., o długości całkowitej 107,5 cm. Miecz ten pochodzi ze zbiorów Kulturhistorisches Museum der Hansestadt Stralsund.

W omawianym czasie do zbiorów „Archiwum Pamięci Świadców i Świadectw Historii” przybyło 41 jednostek. Kategoria relacje i wspomnienia wzbogaciła się o 27 jednostek, natomiast archiwalia o 14 jednostek. Kontynuowano gromadzenie relacji świadków historii, którzy trafili do Stargardu i powiatu stargardzkiego w ramach Akcji „Wisła”. Poszerzyła się także ilość kopii wspomnień polskich jeńców wojennych z kilku stalagów znajdujących się na terenie II Okręgu Wojskowego Wehrmachtu. Niezwykle ważne było pozyskanie kopii wspomnień mjr. Albro Lefils Parsonsa, szefa ds. medycznych w międzynarodowej komisji wizytującej obozy jenieckie po zakończeniu I wojny światowej. Mjr Parsons wizytował również obóz w Stargardzie, a jego zadaniem tutaj był nadzór nad transportem jeńców serbskich zwolnionych do domu. W archiwaliach znalazły się kopie raportów Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża z obozów rozmieszczonych w II Okręgu Wojskowym Wehrmachtu (w szczególności Stalagu II D Stargard). Są to kopie pochodzące ze zbiorów Centralnego Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach-Opolu oraz Archives du CICR w Genewie. Do Archiwum trafiły także kopie czterech numerów biuletynu informacyjnego NSZZ „Solidarność” wydawanego przez ZNTK w Stargardzie oraz kopie kronik parafialnych prowadzonych przez księdza Edwarda Wowrę TChr., który był proboszczem parafii rzymskokatolickiej p. w. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny w Marianowie.

Nadal prowadzona była digitalizacja zbiorów muzealnych (skany – pracownicy Działu; dokumentacja fotograficzna – Jan Rusnok) oraz opracowywanie muzealiów i uzupełnianie elektronicznej bazy danych Musnet.

Dział Historyczny zajmował się także pozyskaniem kopii fotografii lotniczych z Narodowego Archiwum Brytyjskiego przedstawiających Stargard w czasie II wojny światowej oraz kopii zdjęcia, przedstawiającego jedną z ulic Starego Miasta w Stargardzie w marcu 1945 r., znajdującego się w Estońskim Muzeum Historycznym.

Projekty, publikacje, referaty, dyskusje

Na podstawie umowy pomiędzy Muzeum w Stargardzie a stowarzyszeniem WIR (Wiejska Inicjatywa Rozwoju) Dział Historyczny przygotował publikację *Między Iną a Krapielą – miasta i wsie na dawnych pocztówkach* (J. Aniszewska – wstęp,

opis materiału ilustracyjnego, M. Bierca – projekt okładki, korekta, strona tytułowa i redakcyjna). Materiał ilustracyjny do tej książki pochodził z kolekcji pocztówek ze zbiorów stargardzkiego Muzeum. Wydawnictwo towarzyszyło ogłoszonemu przez WIR konkursowi „Nasze Dziedzictwo Kulturowe”.

J. Aniszewska napisała wstęp do książki *Marianowo. Opowieści sąsiadów* wydanej przez parafię Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny w Marianowie i Stowarzyszenie na rzecz Ochrony Dziedzictwa Marianowa Sydonia. Promocja tej publikacji odbyła się 11 maja w Marianowie podczas *Majówki ze Sztuką*. Podczas spotkania poświęconego książce i jej bohaterom, do panelu dyskusyjnego prowadzonego przez Bogdana Twardochleba zaproszeni zostali ks. prof. Bernard Kołodziej TChr. oraz kustosz J. Aniszewska.

W 34 tomie *Łambinowickiego Rocznika Muzealnego* wydawanego przez Centralne Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach-Opolu ukazał się artykuł J. Aniszewskiej: *W obowiązku pamięci... Stalag II D i formy upamiętniania jeńców wojennych w Stargardzie Szczecińskim*.

9 lutego 2012 r. odbyła się w Muzeum w Stargardzie promocja VI tomu „Stargardii”, rocznika Muzeum w Stargardzie. Znalazły się w nim artykuły pracowników Działu: *Niezależność – tygodnik NSZZ Solidarność w Stargardzie – na tle wybranej prasy lokalnej* (J. Aniszewska); *Kluby sportowe na ziemi stargardzkiej przed 1945 r. Przyczynek do historii sportu na ziemi stargardzkiej do 1945 r.* (P. Tarnawski).

W ramach nowego cyklu „Muzealnych Spotkań z Przyszłością”, organizowanego przez Muzeum w Stargardzie, pracownicy Działu Historycznego przygotowali następujące wystąpienia: *Obóz oczami artysty. Rysunki jeńca wojennego Stalagu II D Antoine de Roux* (J. Aniszewska, 9 lutego 2012),; *Przeżyjemy to jeszcze raz... Stargardzki sport w latach 1945-1989* (P. Tarnawski, 1 marca 2012). W kolejnym sezonie MSZP 13 grudnia 2012 r. M. Bierca i P. Tarnawski zorganizowali *Spotkanie z Japonią*, na które składała się prezentacja wystawy *Kimono – przejaw japońskiej sztuki i tradycji* oraz projekcja filmu *100 lat kina japońskiego*, do którego wstęp wygłosił Bohdan Kowalski.

4 lutego 2012 r. w Muzeum w Stargardzie odbyła się konferencja edukacyjna pt. *Zabytki Stargardu – Muzeum – Szkoła. Edukacja regionalna we wszystkich poziomach szkół*. Obok stargardzkiego Muzeum organizatorem był Powiatowy Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Stargardzie. Honorowy patronat objęli Starostwa Powiatu Stargardzkiego Waldemar Gil oraz Prezydent Miasta Stargard Szczeciński Sławomir Pajor. Podczas tej konferencji pracownik Działu (P. Tarnawski) zaprezentował ofertę edukacyjną Muzeum w Stargardzie.

Kustosz J. Aniszewska poprowadziła jeden z wykładów na stargardzkim Uniwersytecie Trzeciego Wieku (23 maj 2012 r.). Tematem wystąpienia była publikacja *Wspomnienia pisane głodem...* Podczas tego wystąpienia J. Aniszewska szeroko przedstawiła zarówno samą publikację jak i prace nad projektem gromadzenia wspomnień świadków historii.

12 kwietnia 2012 r. odbyła się w Muzeum w Stargardzie prezentacja trzech publikacji: *Wspomnienia pisane głodem... Relacje członków Związku Sybiraków w Stargardzie zesłanych w czasie II wojny światowej do ZSRR; Zwyczajny żołnierski los. Jeńcy wojenni na Pomorzu Zachodnim (1939-1945); Miejsca pracy przymusowej*

w Stralsundzie i Stargardzie. *Orte der Zwangsarbeit von Polen in Stralsund und Stargard*. Prezentacja połączona była z debatą historyczną pt. *Przebaczyć – nie znaczy zapomnieć*. Moderatorem dyskusji był prof. dr hab. Włodzimierz Stępiński, w panelu dyskusyjnym znaleźli się również: dr Paweł Migdański, ppłk Andrzej Szutowicz oraz kustosz J. Aniszewska.

19 kwietnia 2012 r. w Stargardzkim Centrum Kultury odbyła się promocja, połączona z dyskusją, książki Artura Kubaja *Nie wyrosli z marzeń. Szczecińska podziemna Solidarność*. W panelu dyskusyjnym znaleźli się Andrzej Milczanowski, Waldemar Gil, Józef Stachowiak oraz J. Aniszewska.

2 listopada w Niederdeutsches Bibelzentrum w Barth (land Meklemburgia-Pomorze Przednie) odbyła się konferencja pt. *In Feindes Hand – Kriegsgefangene der Wehrmacht im Deutschen Reich. Das Beispiel des Wehrkreises II (Mecklenburg und Pommern)* (*W rękach wroga – jeńcy wojenni w Rzeszy Niemieckiej. Przykład II Okręgu Wojskowego Wehrmachtu (Meklemburgia i Pomorze)*). Konferencja miała na celu m.in. przedstawienie i podsumowanie badań regionalnych nad tematyką jeniecką oraz promowanie dialogu pomiędzy niemieckimi i polskimi badaczami zajmującymi się tym zagadnieniem. W jej trakcie J. Aniszewska wystąpiła z referatem *Stalag II D in Stargard als zentrales Lager für den Arbeitseinsatz von Kriegsgefangenen in der preußischen Provinz Pommern*, natomiast P. Tarnawski zaprezentował wystawę (opracowaną w polskiej i niemieckiej wersji językowej) Muzeum w Stargardzie pt. *Stalagi w II Okręgu Wojskowym Wehrmachtu. Obozy jenieckie dla szeregowych i podoficerów w II Okręgu Wojskowym Wehrmachtu w latach 1939-1945*.

W dniach 29-30 listopada 2012 r. w Muzeum Pomorza w Greifswaldzie odbyła się polsko-niemiecka konferencja pt. *Praca przymusowa na Pomorzu w latach 1939-1950. Stan i perspektywy badań naukowych oraz edukacji historycznej w Polsce i w Niemczech*. Jej organizatorami byli: Archiwum Państwowe w Szczecinie, Uniwersyteckie i Hanzeatyckie Miasto Greifswald oraz Archiwum Miejskie w Greifswaldzie we współpracy z Kancelarią Kraju Związkowego Meklemburgia-Pomorze Przednie. Konferencja podejmowała kilka wątków: problem polskich robotników przymusowych w okresie II wojny światowej; niemieckich robotników przymusowych po 1945 r. na Pomorzu oraz kwestie edukacji historyczno-politycznej. Prelegentami byli historycy, archiwiści, nauczyciele, dziennikarze oraz przedstawiciele licznych instytucji edukacyjnych zarówno polskich jak i niemieckich. W spotkaniu wzięli udział pracownicy merytoryczni Działu Historycznego Muzeum w Stargardzie J. Aniszewska i P. Tarnawski. Kustosz J. Aniszewska wystąpiła z dwoma referatami: *Źródła do badań nad problematyką jenieckich komand pracy na przykładzie Stalagu II D* oraz *Miejsca pracy przymusowej w Stralsundzie i w Stargardzie* (razem z dr Petrą Clemens). To drugie wystąpienie było prezentacją polsko-niemieckiego projektu badawczego zrealizowanego w latach 2010-2011 wspólnie przez PRORA-ZENTRUM e. V. i Muzeum w Stargardzie, pt. *Miejsca pracy przymusowej w okresie nacjonalnego socjalizmu w Stralsundzie i Stargardzie – wspólna rekonstrukcja*. Projekt został sfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego Interreg IVA.

P. Tarnawski wziął udział w konferencji zorganizowanej przez Instytut Pamięci Narodowej Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu pt. *Inteligentna Forma Internowania. Ćwiczenia i powołania do Ludowego Wojska Polskiego jako*

formy represji po 13 grudnia 1981 r. Konferencja odbyła się 6 listopada w Centrum Edukacyjnym IPN im. Janusza Kurtyki „Przystanek Historia” w Warszawie. Temat konferencji wiązał się z prowadzoną przez P. Tarnawskiego kwerendą dotyczącą powołania stargardzkich działaczy Solidarności na ćwiczenia wojskowe do jednostki wojskowej w Czerwonym Borze.

W grudniowym numerze kwartalnika *Zesłaniec* ukazała się recenzja I tomu serii „Archiwum Pamięci Świadków i Świadectw Historii” *Wspomnienia pisane głodem...* Recenzent Antoni Kuczyński, redaktor naczelny *Zesłańca*, podkreślił ważne walory dokumentacyjne tej publikacji, zwrócił także uwagę na ważny zespół źródłowy dotyczący problematyki zesłań i deportacji Polaków zebrany w „Archiwum Pamięci Świadków i Świadectw Historii”.

Działalność edukacyjna

Pracownicy Działu Historycznego przeprowadzili 21 lekcji muzealnych na następujące tematy: *Co to jest Muzeum; Dzień po dniu. Stargard 1945-1989; Stargard w szczególności; Stalagi w II Okręgu Wojskowym Wehrmachtu*; lekcje plenerowe ze zwiedzaniem Starego Miasta (P. Tarnawski); *Kimono – przejaw japońskiej sztuki i tradycji* (M. Bierca i P. Tarnawski) oraz *Stargard. Miasto przemysłu; Stargard XIX-XX w.; Dzień po dniu. Stargard 1945-1989* (J. Aniszewska). Oprócz tego P. Tarnawski oprowadzał, w języku polskim i angielskim, kilka zorganizowanych grup po Starym Mieście w Stargardzie oraz przeprowadził zajęcia w Szkole Podstawowej w Pęzinie na temat średniowiecznego uzbrojenia.

Wystawy

Wystawa planszowa *Stalagi w II Okręgu Wojskowym Wehrmachtu. Obozy jenieckie dla szeregowych i podoficerów w II Okręgu Wojskowym Wehrmachtu w latach 1939-1945*, której współautorem jest P. Tarnawski, została zaprezentowana po raz drugi poza stargardzkim Muzeum. Tym razem miejscem jej eksponowania było Muzeum w Prenzlau (Dominikanerkloster Prenzlau Kulturzentrum und Museum). Wernisaż odbył się 2 lutego 2012 r., a oglądać ją można było do końca marca. Prezentacja tej wystawy była efektem podpisanej w 2010 r. Umowy o współpracy pomiędzy Muzeum w Stargardzie a Klasztorem Dominikańskim, centrum kulturalnym i muzeum w Prenzlau.

Na początku tego roku Dział Historyczny, wspólnie z Działem Dokumentacji Zabytków przygotował i złożył wniosek do Urzędu Do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych o dofinansowanie druku katalogu ww. wystawy. Niestety wniosek nie uzyskał pozytywnej akceptacji.

Pracownicy Działu Historycznego (M. Bierca i P. Tarnawski) kontynuowali przygotowania do wystawy noszącej roboczy tytuł *Kimono – przejaw japońskiej sztuki i tradycji*. Przeprowadzono kwerendy osobiste w Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym w Łodzi, Książnicy Pomorskiej w Szczecinie oraz w zbiorach prywatnych. Z MAiE w Łodzi oraz Muzeum Narodowego w Szczecinie otrzymano zgodę na wypożyczenie obiektów wytypowanych do wystawy podczas kwerend osobistych. Wernisaż tej wystawy odbył się 20 września. Wystawa składała się z trzech części tematycznych: kimona, dodatki do nich oraz metody ich zdobienia; uzbrojenie z epoki samurajów; ceremonia herbaciana oraz aranżacja pomieszczenia

w japońskim stylu. Prezentacji obiektów towarzyszyły cztery plansze tematyczne. Do wystawy został również przygotowany folder informacyjny. W związku z dużym zainteresowaniem wystawą termin jej prezentacji został wydłużony do lutego 2013 r.

W ramach „Europejskich Dni Dziedzictwa 2012” Dział Historyczny przygotował trzy plansze: *Złamane tajemnice korespondencji* (J. Aniszewska); *Stilusy jak ołówki...*; *W podróży pociągiem* (P. Tarnawski). W tym roku tematem przewodnim były *Tajemnice codzienności*.

Pozostałe działania

16 stycznia 2012 r. w Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku odbyło się spotkanie ze świadkami historii – robotnikami przymusowymi z Polski w okresie II wojny światowej. Spotkanie, na które składały się wywiady historyczne oraz dyskusja, odbyło się pod kierunkiem prof. dr hab. Włodzimierza Stępińskiego z Uniwersytetu Szczecińskiego. W spotkaniu uczestniczyła kustosz J. Aniszewska.

Dział Historyczny przygotował materiały do zgłoszenia uczestnictwa w konkursie „Zachodniopomorskie Wydarzenie Muzealne roku 2011”, organizowanym przez Zachodniopomorskie Stowarzyszenie Muzealników Polskich. Zgłoszone przez Dział przedsięwzięcie to publikacja pt. *Wspomnienia pisane głodem... Relacje członków Związku Sybiraków w Stargardzie zesłanych w czasie II wojny światowej do ZSRR*, do której wstęp, wybór i opracowanie przygotowała Jolanta Aniszewska. 31 maja 2012 r. konkurs został rozstrzygnięty. Jury pod przewodnictwem prof. dr hab. Radosława Gazińskiego przyznało dwa wyróżnienia honorowe. Jedne z nich otrzymało Muzeum w Stargardzie za ww. publikację.

W dniach 29 listopada – 2 grudnia, po raz kolejny, Muzeum w Stargardzie wzięło udział w XXI Targach Książki Historycznej w Warszawie w Arkadach Kubickiego na Zamku Królewskim. Wydawnictwa Muzeum prezentowane były na zbiorczym stoisku Stowarzyszenia Muzealników Polskich, tzw. III Salonie Muzeów. Tym razem można tam było nabyć następujące publikacje stargardzkiego Muzeum: *Czary i czarownictwo na Pomorzu. Zauberei und Hexerei in Pommern*, red. A. Majewska, Stargard 2008; *Wspomnienia pisane głodem... Relacje członków Związku Sybiraków zesłanych w czasie II wojny światowej do ZSRR*, red. J. Aniszewska, Stargard 2011; *Stargardia. Rocznik Muzeum w Stargardzie*, tom VI (2009-2010), red. M. Majewski, Stargard 2011; K. Kwiatkowski, *Ulotna Historia. Fajki gliniane z badań w Stargardzie*, Stargard 2012; Idem, *Manufaktura stylów. Wyroby fajansowe z badań w Stargardzie*, Stargard 2012. Dział Historyczny (M. Bierca) koordynował wszelkie działania związane z udziałem Muzeum w Targach.

Pracownicy Działu uczestniczyli w XI Sesji Naukowej Uniwersyteckiego Centrum Archeologii Średniowiecza i Nowożytności Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Organizatorami tej sesji, która miała miejsce w dniach 9-11 maja w Małkocinie był Zakład Archeologii Uniwersytetu Szczecińskiego oraz Muzeum w Stargardzie, a także w konferencji naukowej *Odbudowa miast historycznych – bilans i nowe perspektywy*, która miała miejsce 17 kwietnia 2012 r. w Stargardzkim Centrum Kultury podczas odbywających się w Stargardzie głównych obchodów „Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków”.

W ramach „Europejskiej Nocy Muzeów”, która w bieżącym roku miała miejsce 19 maja, Dział Historyczny przygotował mini-ekspozycję kronik stargardzkich klubów

sportowych wraz z prezentacją multimedialną *Stargardzki sport 1945-1989. Wybrane postacie i wydarzenia* oraz degustację lokalnych ciastek firmy „Rarytas”.

Pracownik Działu (P. Tarnawski) wziął udział w konferencji *Muzeum w przestrzeni edukacji otwartej* w ramach debaty społecznej *Czas muzeów?* Konferencja odbyła się 31 maja 2012 r. w Muzeum Narodowym w Szczecinie. Oprócz referatu dr Renaty Pater (Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Jagiellońskiego) pt. *Muzeum w przestrzeni edukacji otwartej* oraz wystąpień komentatorów (prof. Wojciech Suchocki, Jolanta Gumula, dr Leszek Karczewski) ważnym elementem tej konferencji była dyskusja ogólna na temat edukacji w polskich muzeach. Organizatorami konferencji byli Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów oraz Muzeum Narodowe w Szczecinie.

Dział Historyczny przygotował dokumentację zgłoszeniową do XXXII edycji konkursu „Wydarzenie Muzealne Roku Sybilla 2011”. Do konkursu zgłoszono jedno przedsięwzięcie, w kategorii: opracowania naukowe, publikacje (w tym katalogi wystaw) i wydawnictwa muzealne – *Wspomnienia pisane głodem... Relacje członków Związku Sybiraków w Stargardzie zesłanych w czasie II wojny światowej do ZSRR*, tom I serii wydawniczej *Archiwum Pamięci Świadków i Świadectw Historii*, wstęp, wybór, opracowanie J. Aniszewska, Stargard 2011.

Pracownik Działu wziął udział w jubileuszowym X festynie *Ulica Magiczna*. Na stoisku muzealnym sprzedawane były publikacje Muzeum w Stargardzie, a także udzielano informacji o działalności Muzeum.

W ramach projektu *Dwa miejsca z historią – przebudowa, remont i rozbudowa obiektu Bastei w Stargardzie Szczecińskim oraz tworzenie funkcji muzealnych w Klasztorze Franciszkanów (840 metrów kwadratowych) w Neubrandenburgu oraz Bastei (360 metrów kwadratowych) w Stargardzie Szczecińskim* Muzeum w Stargardzie oraz Muzeum w Neubrandenburgu wspólnie wydali kalendarz na 2013 r. Pracownicy Działu wybrali obiekty – pochodzące ze zbiorów stargardzkiego Muzeum – których fotografie znalazły się w kalendarzu.

W minionym półroczu Dział Historyczny wypożyczył eksponaty ze zbiorów Muzeum instytucjom takim jak: Zamek Książąt Pomorskich w Szczecinie (na wystawę *Die blume ist verwelckt. Protestantische funeralia na Pomorzu*), Muzeum Historyczno-Etnograficzne w Chojnicach (na *Prezentację broni palnej ze zbiorów Muzeum w Stargardzie podczas Nocy Muzeów*), Muzeum Regionalne w Szczecinku (na wystawę *Nie tylko Sydonia. Pomorskie czarownice, procesy...*). Wymienione wyżej instytucje dokonały już zwrotu wszystkich wypożyczonych obiektów.

W ramach kwerend Dział Historyczny odpowiedział na 18 zapytań i wystosował 10 zapytań własnych; 18 osób skorzystało z zasobów Działu Historycznego. Jedną z najważniejszych kwerend w 2012 r. prowadziła kustosz J. Aniszewska, która rozpoczęła prace nad wystawą dotyczącą tematyki jugosłowiańskich jeńców wojennych, przebywających w czasie II wojny światowej w obozach jenieckich na terenie II Okręgu Wojskowego Wehrmachtu. Częścią tej wystawy będą portrety jeńców oraz plansze tematyczne. Oprócz kwerend w polskich i niemieckich instytucjach wystosowano zapytanie do Ambasadora Republiki Serbskiej w Polsce. To zaowocowało kwerendą w serbskich instytucjach, którą realizowało Muzeum Narodowe w Użicach.

P. Tarnawski kontynuował kwerendę w zasobach Instytutu Pamięci Narodowej

dotyczącą stargardzian powołanych w czasie stanu wojennego na ćwiczenia wojskowe do jednostki wojskowej nr 3466 w Czerwonym Borze (woj. podlaskie).

Dział Historyczny zajmował się również wyszukiwaniem materiałów ilustracyjnych do nowej wystawy w Bastei oraz podejmował działania mające na celu ich udostępnienie na wystawie *Stargard od czasów późnego średniowiecza do lat 20. XX w.*

Jolanta Aniszewska, Piotr Tarnawski

Ilustr. 1. Część sprzętu fotograficznego z kolekcji Bohdana Kowalskiego przekazanej do zbiorów muzealnych. Fot. Jan Rusnok – Muzeum w Stargardzie

Ilustr. 2. Promocja przewodnika *Miejsca pracy przymusowej Polaków w Stralsundzie i Stargardzie (1939-1945)*/ *Orte der Zwangsarbeit von Polen in Stralsund und Stargard (1939-1945)*, Stargard – Piwnica TPS, 2 grudnia 2011 r.

Ilustr. 3. Promocja przewodnika *Miejsca pracy przymusowej Polaków w Stralsundzie i Stargardzie (1939-1945)* / *Orte der Zwangsarbeit von Polen in Stralsund und Stargard (1939-1945)*, Stralsund, 18-19 listopada 2011 r. Fot. Piotr Tarnawski – Muzeum w Stargardzie.

Ilustr. 4. Promocja książki *Wspomnienia pisane głodem... Relacje członków Związku Sybiraków w Stargardzie zesłanych w czasie II wojny światowej do ZSRR*, Stargard – Dom Kultury Kolejarza, 29 kwietnia 2011 r. Fot. Piotr Tarnawski – Muzeum w Stargardzie

Ilustr. 5. Zajęcia pt. *Stargard w szczególności* organizowane w ramach cyklu *Wakacje w Muzeum*.
Fot. Jan Rusnok – Muzeum w Stargardzie

Ilustr. 6. Fotografia kartonikowa, E. Stoltenburg (fot.), Stargard i. Pom., około 1890 – 1900 r.;
Zbiory Muzeum w Stargardzie, nr inw. MS/H/2394

Ilustr. 7. Miedzioryt (z lat 1731-1737) J. W. Michaelisa przedstawiający Johanna Wilhelma Zierolda (1669-1731); nr inwent. MS/S/1120

Ilustr. 8. Cukierniczka, Adrian David Valette, Stargard, ok. 1790 r.; nr inwent. MS/S/1117

Ilustr. 9. Okładka publikacji *Między Iną a Krapielą – miasta i wsie na dawnych pocztówkach* przygotowanej przez Muzeum w Stargardzie

Ilustr. 10. Polsko-niemiecka konferencja pt. *Praca przymusowa na Pomorzu w latach 1939-1950. Stan i perspektywy badań naukowych oraz edukacji historycznej w Polsce i w Niemczech*, Greifswald, 29-30.11.2013 r. Fot. Marek Lupa – Archiwum Państwowe w Szczecinie

Ilustr. 11. Pierwszy wykład z cyklu „Muzéalne Spotkania z Przeszłością”, pt. *Obóz oczami artysty. Rysunki jeńca wojennego Stalagu II D Antoine de Roux*, 9 lutego 2012 r.
Fot. Andrzej Bierca – Muzeum w Stargardzie

Ilustr. 12. Wystawa czasowa pt. *Kimono – przejaw japońskiej sztuki i tradycji*.
Fot. Jan Rusnok – Muzeum w Stargardzie